

NEMZETGAZDASÁGI
MINISZTERIUM

I. A legnagyobb veszedelem: az államadósság

Fókusz

- a gazdasági válság kitörése óta a gazdaságpolitikai közbeszéd egyik legfontosabb témájává vált az államadósság
- a gazdaság helyzetét mutató fontos indikátor, mivel alakulásában számos fontos gazdasági folyamat – gazdasági növekedés, kamatszint, költségvetési hiány – egyszerre tükröződik
- a növekvő államadósság azt jelenti, hogy az utánunk következő generáció lehetőségeit éljük fel: elzálogosítjuk a jövőnket
- az államadósság alakulása azt is jelzi, hogy az aktuális gazdasági folyamatok hosszú távon fenntarthatóak-e vagy sem
- a magas államadósság állomány magas törlesztési teherrel is együtt jár (főként magas hozamkörnyezetben), így a költségvetés mozgásterét beszűkíti. Annak a közel 1100 milliárd forintnak egy részét, amit jelenleg kamatfizetésre költünk, produktív beruházásokra, illetve egyéb produktív kiadásra (egészségügy, közoktatás) is fordíthatnánk, valamint a kiadások változatlansága mellett jelentősen csökkenthetnénk az adóterhelést
 - Mivel egyenértékű az 1100 milliárd forint? (2010-es adatokkal számolva)
 - 7,5-szer többet költhetnénk lakásépítési támogatásokra, mint 2010-ben, vagy
 - több, mint kétszer annyit költhetnénk családi támogatásokra, mint 2010-ben, vagy
 - közel felével csökkenthetnénk az ÁFA-terhelést, vagy

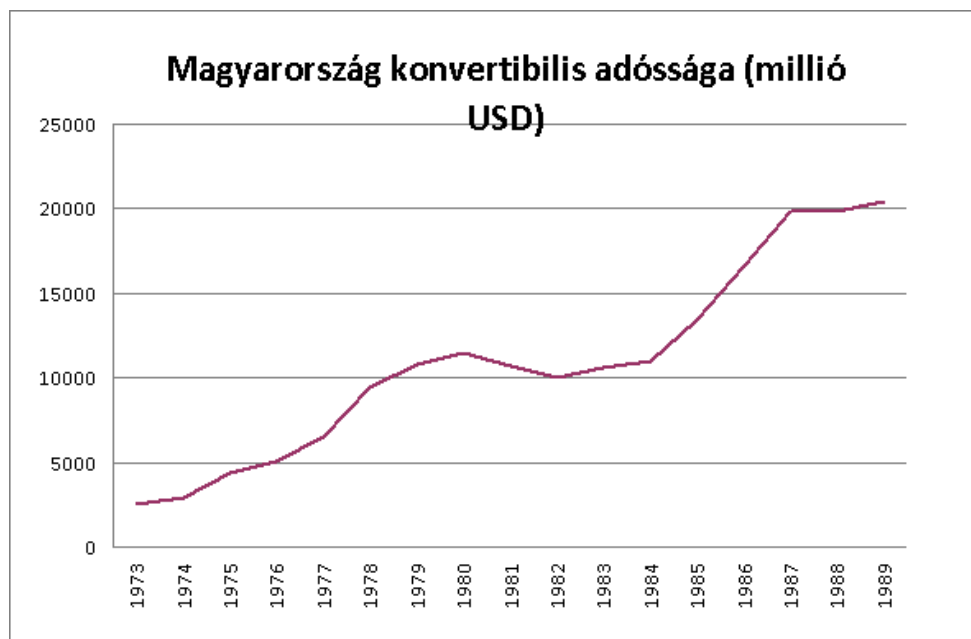
- a kamatkiadások harmada elegendő lenne a társasági adó teljes elengedésére, vagy
 - több, mint 40%-kal csökkenthetnénk az SZJA-bevételeket, vagy
 - több, mint harmadával csökkenthetnénk a munkaadói és munkavállalói TB-járulékokat, így csökkentve tovább az adóéket, stimulálva a munkaerőpiacot
- a magas eladósodottság miatt hazánkat a pénzügyi piacok kockázatosnak ítélik. Ez megmutatkozik a kockázati felárak szintjében és a forint árfolyamában is. Mindkettő a hitelfelvevők mozgásterét szűkíti: mind a háztartások, mind a vállalatok devizában fennálló adósságának törlesztése részben ezektől is függ
 - a magas államadósság egyben a kormányzat mozgásterét is szűkíti: a 2008-as válságban láthattuk, hogy a korábban prudens gazdaságpolitikát folytató államok átmeneti eladósodással tudták a válság hullámaint csillapítani. Mi ezt nem tudtuk megtenni, mert már korábban „feléltük a jövőt”. Mindenkinnek érdeke, hogy a remélhetőleg csak a távoli jövőben bekövetkező hasonló válságokra megfelelően tudjunk reagálni

Államadósságunk története

Az államadósság alakulása a '70-es évek óta

- A rendszerváltozást megelőző időszakban a külső konvertibilis adósságról van megbízható adatsor, ami megfeleltethető Magyarország konszolidált államadósságának, hiszen a belföldi vállalati és banki szektor túlnyomórészt állami kézben volt (így az ő adósságuk valószínűleg a konszolidációs körön belül lenne a mai sztenderdek szerint), a leginkább KGST-országok felé fennálló nem-konvertibilis adósság pedig nem volt számottevő
- A 90-es évek elején a költségvetési hiányt nagyrészt a jegybank finanszírozta, ezért – egészen az 1997-es adósságcsereig – az adósság túlnyomórészt az MNB könyveiben jelent meg
- Ezután azonban az állam adóssága Magyarországon is pontosan mérhetővé és követhetővé vált, elsősorban az EU-s csatlakozásunkból, másodsorban a befektetők igényeiből adódó átláthatósági követelmények miatt. Az adósság túlnyomó része ezzel párhuzamosan piaci alapúvá vált: mára a központi kormányzat csekély számú lejáró hitele és a 2008-2009-ben felvett IMF-EU hitel mellett az önkormányzatok hitelállománya testesíti meg az államadósság forgalomképtelen részét

- Az ország dolláradóssága a 70-es évek elején kezdett el emelkedni. A kezdeti emelkedést a '68-as reformok lefékezése mellett leginkább a hazai folyamatoktól független világgazdasági tényezők okozták. Mivel Magyarország gazdaságszerkezete már ebben az időszakban is elsősorban nyersanyag- és energia importra, és készáru-exportra alapult, az olajválság első hulláma erőteljes cserearány-romláshoz vezetett. A hetvenes évek első felében azonban a nyugati gazdaságokkal szemben itthon nem voltak törekvések arra, hogy a külkereskedelmi egyenlegromlást a termék- és költségszerkezet átalakításával korrigálják, helyette az ország külföldi hitelből finanszírozta a kiesést

Forrás: MNB

- Az aggasztó folyamatok megállítására 1978-ban történt kísérlet, ez azonban nem hozott tartós enyhülést az ország külkereskedelmi feszültségeiben, így az adósságnövekedés a 80-as évek közepétől folytatódott, és külföldi hitelezőinknek a további elhibázott gazdaságpolitikai lépések miatt már az ország recesszióját is finanszíroznia kellett. Az adósságnövekedés az 1987-1988 időszakban némileg lelassult, ám ez az időleges javulás leginkább a belföldi kereslet szűkülésének tudható be

Az adósság alakulása a rendszerváltást követően

- A 80-as évek adósságnövekedése miatt a rendszerváltozásra az államadósság meghaladta a GDP 60%-át, és leginkább konvertibilis devizában állt fent. A rendszerváltó országok közül Magyarország, Lengyelország és Bulgária adóssága haladta meg a GDP 20%-át, ezek közül csak Magyarország nem kérte adósságának elengedését vagy átütemezését, ami óriási kihívás elé állította a 90-es évek első felének gazdaságpolitikáját és terhei máig súlyosan nehezednek a magyar gazdaságra
- Az Antall-kormány ezért elsősorban gyorsított privatizációval próbálta betömni a költségvetésben – nem kis részben az adósságszolgálati kötelezettség miatt – tátongó lyukat. A GDP-arányos államadósság mindezek ellenére 80-90% között mozgott az évtized első felében
- A 90-es évek közepére bel- és külföldön is nyilvánvalóvá vált, hogy megszorítások nélkül Magyarország adósságállománya nem tartható fenn. Az alapvetően az infláció felpörgetésén és a szociális kiadások visszavágásán alapuló (az azóta Bokros-csomagként elhíresült) költségvetési átalakítás nyomán 1995 után az államadósság is elkezdett csökkenni. A Bokros-csomag hatalmas növekedési áldozattal és szociális teherrel járt

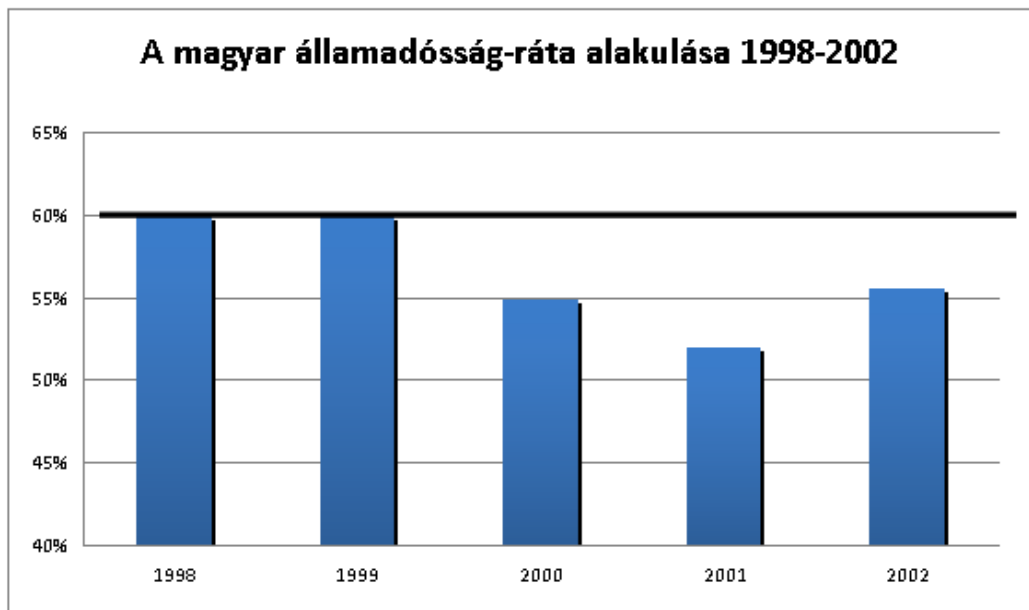
Forrás: MNB

- Ebben az időszakban – egészen pontosan 1997. január 2-án – zajlott le az MNB és a központi kormányzat közötti adósságcsere is. Ezt megelőzően a devizahitelek felvételét az MNB vitte véghez, amit az állam számára forintban hitelezett tovább. Mivel az ebből adódó kamatkülönbözetet az MNB nem érvényesítette, az MNB a forint-leértékelődés miatt folyamatosan veszteséget szenvedett, amit az állam zéró kamatozású jegybankkal szembeni

kötelezettséggel, az úgynevezett „nullás állománnyal” egyenlített ki. Az adósságcsere során a nullás állományt átalakították az MNB forrásainak megfelelő árazású devizahitelekké, így a devizaadósság bekerült az állam, azon belül is az újonnan létrehozott Államadósság Kezelő Központ könyveibe

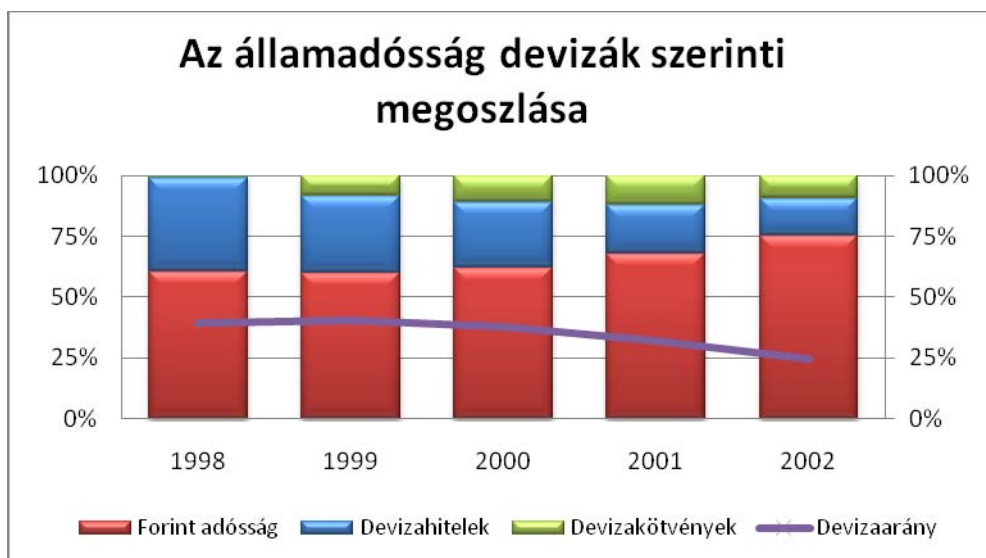
Az adósság alakulása 1998-tól

- 1998 és 2002 között ugyan nominálisan több mint 3000 milliárd forinttal nőtt az állam adósságállománya, az időszakot jellemző robusztus növekedés miatt a GDP-arányos mutató azonban több mint négy százalékponttal csökkent (59,9%-ról 55,6%-ra)

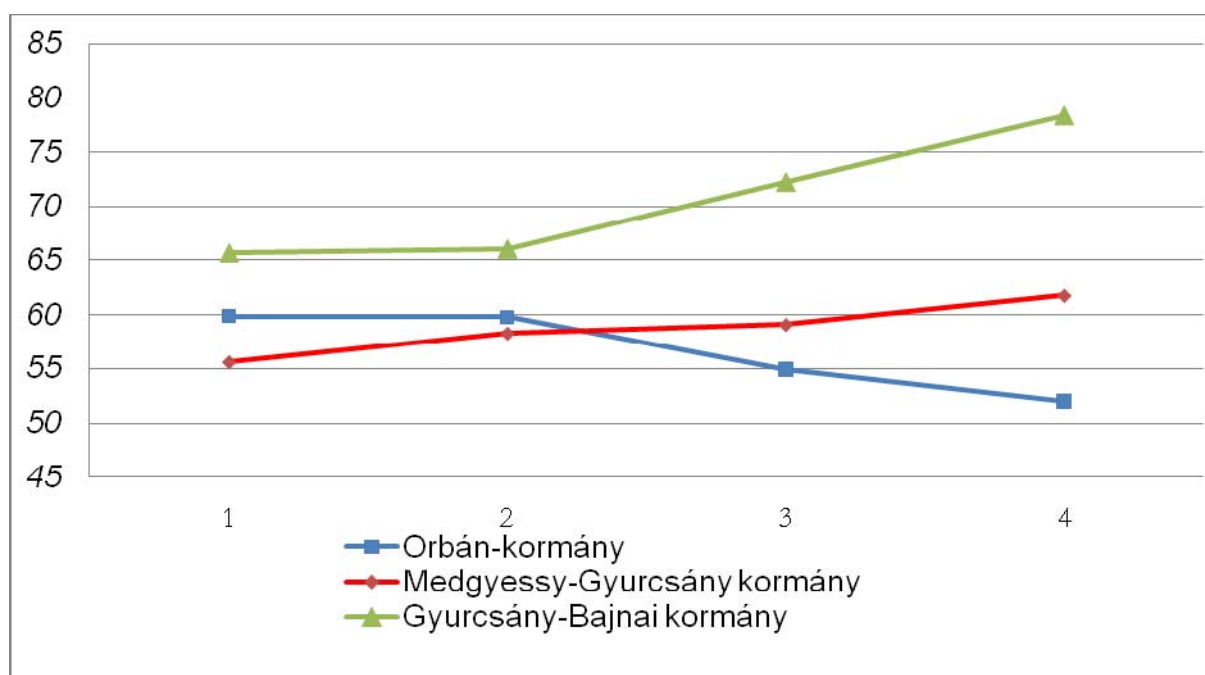
Forrás: MNB

- További megfigyelhető tendencia volt az 1998 és 2002 közötti időszakban, hogy nagymértékben, 39%-ról 25%-ra csökkent az államadósság devizahányada, ekképpen csökkentve hazánk sérülékenységét

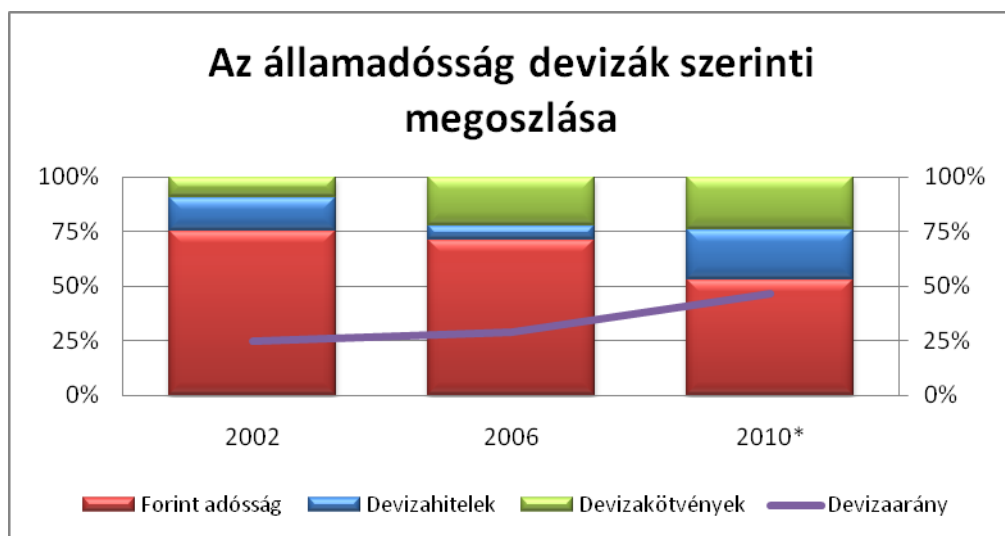

Forrás: MNB

- A 2002-es évet ilyen szempontból is rendkívül fontos trendfordulónak tekinthetjük, hiszen az első Orbán-kormány a gazdaságot magas gazdasági növekedéssel és csökkenő, jóval a maastrichti 60%-os szint alatti államadósság rátával adta át. Az utána következő szocialista kormányok azonban nem tudtak megfelelő gazdaságpolitikai választ adni a kor kihívásaira, s nyolcéves kormányzásuk alatt újra elfutott hazánk GDP arányos államadóssága
- 2002 és 2010 között a nominális adósság 12.000 milliárd forinttal, az adósságráta közel 25 százalékponttal nőtt
- A maastrichti 60%-os küszöböt 2005-ben léptük át, majd folyamatosan távolodtunk az eurozóna-tagsághoz szükséges szinttől.

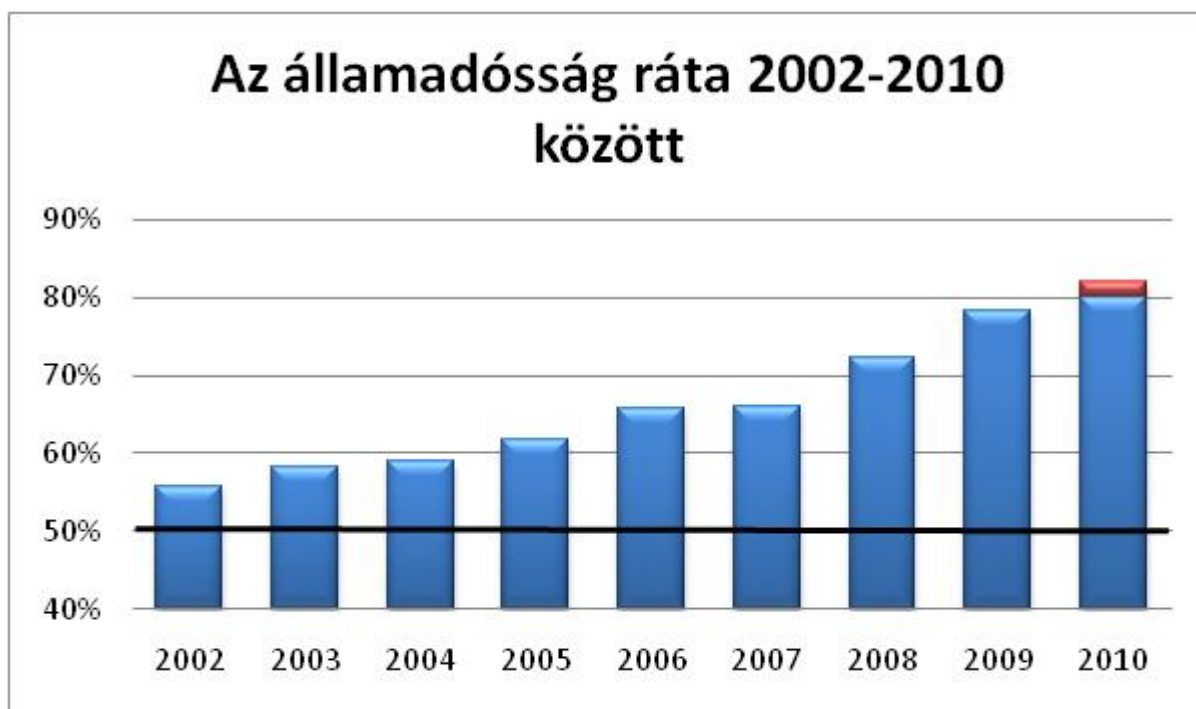

- A szerkezeti reformok elmaradása mellett azt a hibát is elkövette a kormányzat, hogy a növekvő mértékű eladósodottságból **nem-reaktív kiadásokat** finanszírozott, amelyek kedvezőtlenül, negatívan hatottak a foglalkoztatottságra, nem ösztönözték a munkaerőpiacra való visszatérést
- A rossz és változatlan gazdaságszerkezet azonban nem csak a nominális adósság növekedését gyorsította, hanem a gazdaság potenciális **növekedését is visszafogta**. A GDP-arányos államadósság növekedésének elsődleges okai tehát a költségvetés sorozatosan rendkívül magas hiánya és a lassú növekedés volt, továbbá az utóbbi időben fontos szerepet játszott a forint leértékelődése nyomán a devizaadósság átértékelődése is
- Az alapvetően problémás trendet tovább súlyosbította tehát, hogy az eladósodás egyre nagyobb mértékben devizában történt. A maastrichti államadósság devizaaránya a 2002-es 25%-ról 2010 szeptemberére 47% közelébe emelkedett

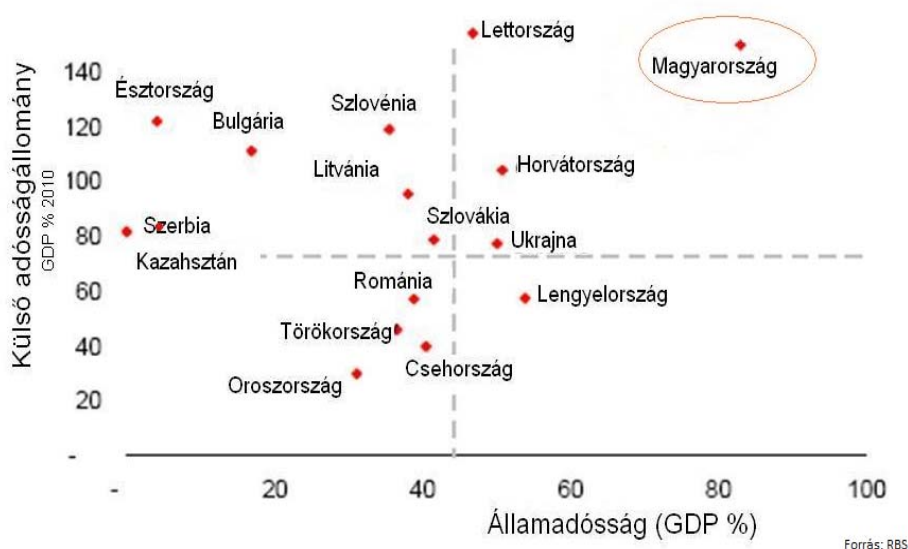

Forrás:

- Ezen folyamatoknak köszönhetően hazánk „maastrichti típusú” adósságállománya 2010-re 21.790 milliárd forintra nőtt, mely nagyjából a GDP 80%-át tette ki. A központi költségvetés bruttó államadóssága 20.041 milliárd forint volt 2010. december 31-én. Ezen állomány átlagos hátralevő futamideje kb. 4,5 év, a számított implicit kamatlába pedig 5,8% (miközben – az alacsonyabb kamatozású devizaadósság aránya 44%)

- Hazánknak azonban nem csupán a magas államadóssággal kell megküzdenie a közeljövőben. Az államadósságunk kétségtelenül a legmagasabbak közé tartozik a versenytárs államokhoz viszonyítva, a teljes, a háztartásokat és a vállalatokat is figyelembe vevő külső adósság szintje azonban szintén kimagasló Magyarországon, ahogy azt a következő ábra is jól szemlélteti. Ebben szerepe van az utóbbi szűk évtizedben felfutó deviza alapú hitelezésnek és az államadósság külső forrásból történő finanszírozásának is. Ebből az adósságcsapdából kell kitörnünk a következő években

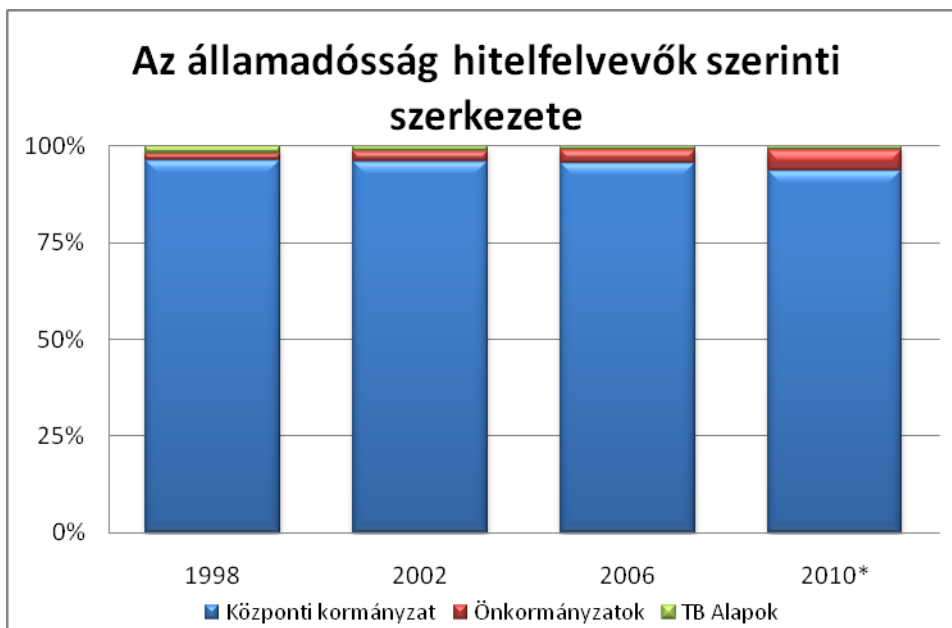

A magyar államdíósság szerkezete

- Az államdíósság szerkezetének változását többféle szempontból érdeemes vizsgálni:

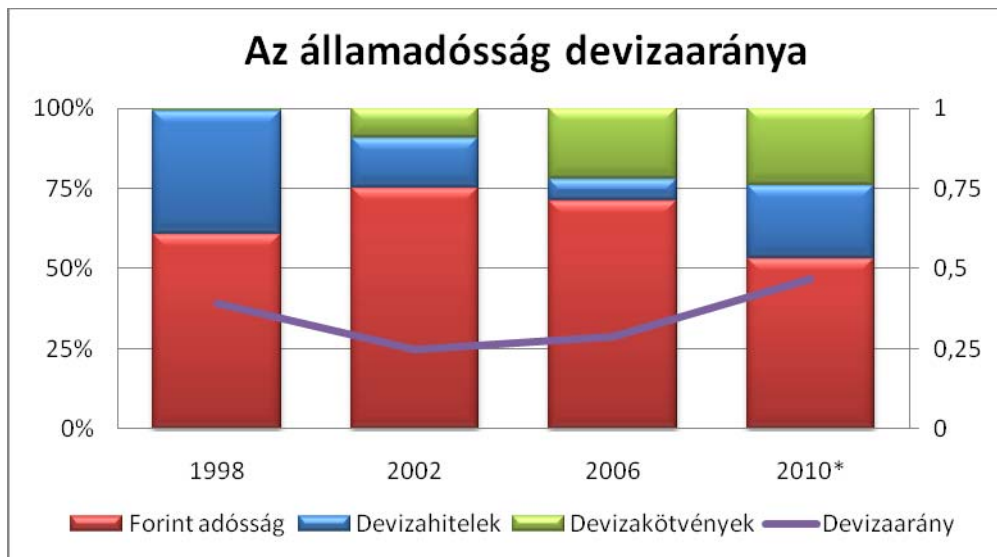
Hitelfeltevő szerint:

- a központi kormányzati eladósodás a meghatározó, de az önkormányzatok a 2000-es évek közepétől jelentősen növelték eladósodottságukat, egyre nagyobb szeletet képviselnek a széles (maastrichti) értelemben vett államdíósságból: mára a teljes adósságportfólió több mint 5%-át adják.
- A TB-alapok adóssága a 2000-es évek közepén 3% körül tetőzött, mára súlyuk elhanyagolható.

*2010 harmadik negyedévének végéig
Forrás: MNB pénzügyi számlák

- **Forint-deviza arány:**
 - az államdíósság devizaaránya 2002-ig csökkent.
 - A növekvő külföldi befektetői érdeklődés hatására egyre több devizában denominált kötvényt bocsátott ki az ÁKK, mára a devizakötvények súlya megközelíti az adósságportfólió 24%-át.

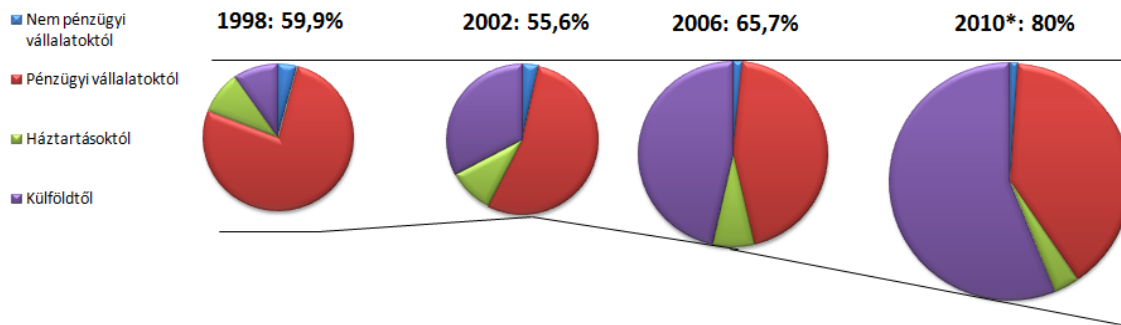

- Az IMF-EU hitelcsomag 2008-2009-ben lehívott összege nyomán a teljes devizahitel állomány kis híján 5000 milliárd forint, amely a teljes adósság közel 23%-át teszi ki.
- Emiatt a devizaadósság teljes államadóssághoz viszonyított aránya jelentősen megemelkedett.
- A maastrichti államadósság devizaaránya a 2002-es 25%-ról 2010 szeptemberére 47% közelébe emelkedett
- Az optimális devizaarány megválasztásánál két – egymásnak ellentmondó – fontos szempontot kell figyelembe venni:
 - A magasabb devizaarány növeli az ország (e nélkül is kirívóan magas) árfolyamkitettséget, ami csökkenti a gazdaságpolitika (különösen a monetáris politika) mozgásterét.
 - A külföldiek által tartott magas forint kötvényállomány is komoly sebezhetőséget, illetve kiszolgáltatottságot jelent, ugyanis egy eladási hullámnak súlyos állampapírpiaci és árfolyamhatása lehet (mint azt múltbeli példák mutatják), ami a devizaadósság esetében nem áll fenn.
- **Tulajdonosi megoszlás:**
 - A piaci finanszírozásra történő átállás jegyében a pénzügyi szektor – azon belül is leginkább az MNB – által tartott államadósság helyébe fokozatosan piaci szereplők léptek, amelyek nagyrészt külföldi illetőségűek voltak.

- Mára – többek között a nemzetközi hitelcsomag felvétele miatt – az államadósság 56%-a külföldi kézben van, további 40%-a pénzügyi intézményeknél.
- A hazai háztartások és vállalatok csak elhanyagolható mértékben tartanak állampapírokat

Az államadósság tulajdonosi körök szerinti megoszlása

(GDP –arányos államadósság)

2010 harmadik negyedévének végéig
 Forrás: MNB pénzügyi számlák

II. Hogyan jutottunk idáig: a felelősség kérdése

- Az elmúlt nyolc év túlköltekezéssel, magas államháztartási hiánnyal és növekvő államadóssággal járó politikája miatt a 2008 őszi élesedő pénzügyi válság az országot olyan helyzetbe sodorta, hogy csak nemzetközi hitelek segítségével tudtuk elkerülni az államcsődöt.
- Nem maradhat tovább rejtve, mitől nőtt ilyen mértékben az államadósság – az előző kormányok döntései a jövőnk elzálogosításához vezettek, és amennyiben a gazdasági-politikai felelősség megállapítható, a demokratikus keretek között értelmezett felelősségre vonás nem maradhat el.
- 2002 óta akkori ellenzéki politikusok, szakemberek újra és újra figyelmeztették a következményeket fel nem ismerő, vagy ami még rosszabb, tudatosan túlköltekező, mulandó népszerűséget vásárló balliberális kormányokat az államadósság ugrásszerű megnövekedéséhez vezető intézkedések hibás és veszélyes voltára. A figyelmeztetések azonban évről évre hatástalanok maradtak.

2003

„Az elmúlt egy évben Magyarország gazdasági mutatói drasztikusan romlottak, nőtt az államadósság, az államháztartás, a költségvetés, valamint a folyó fizetési mérleg hiánya, emelkedett a munkanélküliség, míg a külföldi befektetők hazánkba vetett bizalma – egyebek mellett ezen folyamatok miatt – látványosan csökkent.” *Szijjártó Péter, Szakács Imre, Ivanics Ferenc*¹

„Az MSZP–SZDSZ-kormány hivatalba lépése óta, másfél év alatt, kétezer milliárd forinttal nőtt az államadósság, amely így összesen már meghaladja a tízezer milliárd forintot. 2003-ban pedig körülbelül 800 milliárd forintot költöttünk adósságszolgálatra. Veszélyes a dolog. Új adósságokról van szó,

¹ http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_irom.irom_adat?p_ckl=37&p_izon=5153

amelyeknek nincs közük a régiekhez. Ez az államháztartási egyensúly radikális kibillenésének a következménye... Szerintem ez áll az ország mai gondjainak hátterében.”*Lámfalussy Sándor*²

2004

„Az államadósság mértéke elérte a kritikus szintet. Az emberek nincsenek tisztában azzal, hogy a jelenleg kormányzó szocialista-szabad demokrata kormány elzárja a jövőnk. Az államadósság 2.800 milliárd forinttal nőtt 2002 májusa óta. Ez a növekedési ütem kettőször-négyszer akkora, mint amekkora az Orbán-kormány idején volt... Az adósság ilyen mértékű emelkedése lehetetlen helyzetbe hozza a magyar polgárokat és a költségvetést.” *Rogán Antal*³

2005

„Azt kell látnunk, hogy a 2002-es kormányváltás óta körülbelül 5.000 milliárd forinttal nőtt az államadósság. Ha ezt lebontjuk érthető mértékegységre, akkor ez azt jelenti, hogy ma Magyarországon mindenkinek, a csecsemőtől az aggastyánig bezárólag 1,3 millió forint tartozása van... Ma az összes adófizető által egész évben befizetett személyi jövedelemadó több mint 90 százaléka az államadósság törlesztésére megy el. Ekkora az az összeg, amiből nem épül iskola, nem lesz nyugdíj, nem lesz szociális és egészségügyi ellátás.” *Orbán Viktor*⁴

2006

„Új államra is szükség van, mert a mostani nem szolidáris a magyarokkal... Azért sem szolidáris ma az állam, mert eladósítja az ország lakóit. A 80-as évek végén megtanulta Magyarország, hogy az lehet, hogy a hitelt az állam veszi fel, de visszafizetni az ország lakóinak kell. A mai magyar állam felemésztja a jövőnk, sőt gyermekeink, unokáink jövőjét is, éppen ezért a kormányváltáskor választ kell majd találni arra a kínos kérdésre is, hogy hol a pénz, mert az ország állapotán nem látszik az a sok milliárd forint felvett hitel.”*Orbán Viktor*⁵

2007

² <http://www.ufi.hu/index.php?site=cikkr&c0id=698>

³ <http://www2.mno.hu/portal/208812>

⁴ <http://www.nemzetikonzultacio.hu/indexs.php?kat=4&cikk=26>

⁵ <http://2001-2006.orbanviktor.hu/hir.php?aktmenu=2&id=2490>

„Azt kell végiggondolni, mitől kerül tartósan jobb helyzetbe az államkassza. A kamatszolgálat ma már óriási terhet jelent az adófizetőknek. 1112 milliárd forintot költünk ebben az esztendőben az államadósság kamattörlesztésére. Ez még 2006-ban is csak 830 milliárd forint volt... Ez az egyes állampolgárokra leosztva 40 ezer forintot jelent. Vagyis a hiteltelenség, az infláció, a rossz gazdaságpolitika árát fizetjük.” *Varga Mihály*⁶

2008

„Nem termelékenységi problémák és a magas munkanélküliség, hanem a nyakló nélkül felvett kölcsönök és a Magyar Nemzeti Bank elhibázott kamatpolitikája vezetett oda, hogy mostanra Magyarország gazdasága leszakadt a környező országokéhoz képest.” *Boros Imre*⁷

2009

„A Fidesz szerint a kormány több évtizedre eladósította Magyarországot, és tovább súlyosbítja a helyzetet az Európai Beruházási Banktól felvett 132 milliárd forintos kölcsön. Olyan mélyre süllyedt Magyarország az adósságspirálban, hogy ezt a 132 milliárd forintot már azért kellett felvenni, hogy az uniós támogatások nemzeti önrészét kifizessék, mert Magyarországnak erre sincsen saját forrása.” *Balsai István*⁸

2010

„A Gyurcsány-korszak a politikai bűnök korszaka volt, hiszen a névadója, Gyurcsány Ferenc politikai bűnöket követett el Magyarországon, a magyar emberek ellen. Az egyik legsúlyosabb "politikai bűn" az ország eladósítása volt. Nemrégiben hazánkat még a kilátástalan apátia uralta, és most minden erőre szükség van ahhoz, és minden magyar ember összefogására szükség van ahhoz, hogy a magyar gazdaságot talpra lehessen állítani... Jövőre Gyurcsány Ferenc és a Gyurcsány-korszak politikai bűnei miatt ez az adósság-visszafizetési kötelezettség Magyarországtól több pénzt vesz el, mint amennyit egészségügyre, vagy például oktatásra, nyugdíjakra költött a költségvetés” *Szijjártó Péter*⁹

⁶ <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=100597>

⁷ <http://mn.mno.hu/portal/563410>

⁸ http://www.fn.hu/belfold/20090128/fidesz_kormany_evtizedekre_eladosította/

⁹ http://hirszerzo.hu/belfold/166080_gyurcsany_a_gyavasagrol_es_a_kormanyzas_csa